

Snacka om brott – en podd från Brå

Almedalen 2019

Dödligt våld - speglar media verkligheten? (17 september 2019)

Medverkande: Jonas Öberg, utredare på Brå; Jonas Andersson Schwartz, universitetslektor vid institutionen för media- och kommunikationsvetenskap på Södertörns högskola och Johanna Bäckström Lerneby, redaktör på Aftonbladet.
Moderator: Willy Silberstein

SPEAKER: Speglar media verkligheten när det gäller dödligt våld? I vilken mån är Sverige ett säkert och tryggt land? Eller, ett land som plågas av ökande våld och osäkerhet. Hur skildras olika typer av dödligt våld i media? Var ligger fokus? Det diskuteras i det här avsnittet av *Snacka om brott special*, av en panel vid ett seminarium som Brå arrangerade under Almedalen 2019. Medverkar gör: Jonas Öberg, utredare på Brå, Jonas Andersson Schwartz, universitetslektor vid institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap på Södertörns högskola och Johanna Bäckström Lerneby, redaktör på Aftonbladet. Moderator är Willy Silberstein.

WILLY: Jag säger också varm välkomna hit. Upplägget är att jag kommer att ställa frågor till varje panelist. Sedan kommer vi också att lämna tid på slutet för frågor från er, om det nu finns sådana. Så jag börjar med Jonas Öberg, utredare på Brå. Jag tänkte att vi sätter först bilden av risker för dödligt våld och så vidare. Utifrån det sedan, pratar vi mer om media speglar den verkligheten. Jonas, ge oss en bild. Hur allvarligt är dödligt våld i Sverige idag?

JONAS Ö: Vi har släppt en studie där vi har tittat på allt dödligt våld mellan 2014 och 2017. Så jämför vi det bakåt i tiden. Tittar man på den senaste perioden så har det skett en ökning omfattningsmässigt av dödligt våld. De senaste tre åren ligger det på en förhöjd nivå. Drygt 100 fall per år.

WILLY: Så var tredje dag ungefär dödas någon på detta sätt?

- JONAS Ö: Det stämmer. I ett längre tidsperspektiv, från början på 90-talet ungefär låg det betydligt högre: 1,3 till 1,4 fall per hundra tusen i befolkningen. Sedan har det stadigt minskat fram till mitten på 00-talet där man ser den här förändringen.
- WILLY: Vet man någonting om varför det började gå upp i mitten av 00-talet?
- JONAS Ö: Förlåt. Mitten av 10-talet. Även om det bara är de senaste åren man ser det på totalen, så själva rörelsen, kan man se längre. Det är konflikterna i kriminell miljö som har ökat. De började öka redan för 15 år sedan. I mitten på 00-talet någonstans, så började de successivt öka. Nu har de ökat så mycket så nu får de ett genomslag på totalen kan man säga.
- WILLY: På tal om att ändå koppla till den mediala bilden. Man får ju ett intryck av att det är en dramatisk ökning. Du som sitter på siffrorna och ser helheten, vad säger du? Är det en dramatisk ökning i siffror? Alltså, varje dödsfall är dramatiskt, det behöver vi inte ens säga men.
- JONAS Ö: Ja, ämnets karaktär är väldigt dramatiskt så klart.
- WILLY: Är det en kraftig ökning?
- JONAS Ö: Nivån idag är betydligt lägre än på början av 90-talet. Sen har det skett en karaktärsförändring av dödligt våld, där andra typer av dödligt våld minskat. Det är konflikterna i kriminell miljö som har ökat.
- WILLY: Återigen, varje dödsfall är förfärligt, men om vi sätter in det här i ett internationellt perspektiv. Är det ändå jämförelsevis lägre siffror?
- WILLY: FN tar fram siffror relaterat till befolkningen i olika länder. I genomsnitt drygt fem personer per hundra tusen i befolkningen så jämfört med det så ligger vi väldigt lågt. Tittar man på europeiskt perspektiv – Eurostat fram siffror för hyfsat jämförbara europeiska

länder – där ligger vi någonstans i mitten efter den här lilla ökningen. Det är väldigt trångt, de flesta varierar runt en person per hundrausen i befolkningen. Så den lilla ökningen har gjort att vi ligger någonstans i mitten.

WILLY: Du har varit inne på det att en förklaring till att det har ökat på senare tid är gängrelaterat våld. I övrigt, vilken typ av situationer eller miljö pratar vi om när det handlar om dödligt våld?

JONAS Ö: I och med att fokus är, i så stor utsträckning, på konflikter i kriminell miljö, så tappar man kanske att den vanligaste våldsmetoden alltid har varit knivvåld exempelvis. Och är så fortfarande, även om skjutvapen börjar ta in lite av skillnaderna. Den vanligaste brottsplatsen har alltid varit någons bostad. Även om det på senare tid minskat lite grand till fördel för gator, torg, offentliga miljöer och sådant. Men visst, det är fortfarande en bostad det rör sig om.

WILLY: Är det oftast familjerelaterat när det är i bostad?

JONAS Ö: Det ska man också komma ihåg att i nära relationer i övriga familjen fortfarande är den vanligaste typen av dödligt våld. Även om det då har minskat sedan 90-talet när det var vanligare.

WILLY: Kvinnor - män, vad ser du där som offer?

JONAS Ö: Där ser man väldigt tydliga skillnader. När en kvinna faller offer för dödligt våld så är det oftast den egna partnern eller före detta partnern. Det är också vanligt med övriga familjen – vuxna, barn, barnbarn - den typen av relationer mellan gärningspersoner och brottsoffer. Tittar man på män så är det istället dispyter och konflikter som ligger utanför den omedelbara familjen. Dels är det konflikter i kriminell miljö som jag pratat om. Dispyter i marginaliserade kretsar. Det är allt möjligt, men utanför familjen. Där är det väldigt tydligt en skillnad mellan kvinnor och män.

WILLY: Du tangerade det nog när du sa marginaliserade familjer, men om vi pratar om utsatta områden – ser man någon tydlig skillnad där jämfört med övriga Sverige?

JONAS Ö: Ja det gör man. Först kanske man ska säga också att dödligt våld, i stor utsträckning, är ett storstadsfenomen. Det är betydligt vanligare i storstäder än på landsbygden, även relaterat till att de flesta bor i storstäder. I Stockholms län är det vanligast följt av Västra Götaland och Skåne. Så är det betydligt ovanligare i resten av landet. Ovanpå det har vi tittat på de här utsatta områdena som NOA, Polisens Nationella Operativa Avdelning, plockar fram varje år. Så den senaste listan från NOA har placerat brottsplatser i de områdena och så jämför vi med resten av landet. Då är det 3,5 gånger vanligare att dödligt våld, själva brottsplatsen, ligger i ett sådant område. Vi har inte befolkningssiffror på de här områdena, uppdelat på kvinnor och män. Men om man har som grundantagande att det bor ungefär hälften kvinnor och hälften män i de här områdena, så tittar man bara på män är det drygt fem gånger vanligare.

WILLY: Uppklarningsprocenten, alltså hur ofta gärningsmän döms. Den siffran har, om jag förstått det rätt, gått ned på senare tid?

JONAS Ö: Ja, det har den. Den ligger strax under 70 procent idag. 68, tror jag.

WILLY: Och den var högre tidigare?

JONAS Ö: Den har varit över 90 procent i omgångar sedan 90-talet och framåt. Det har att göra med den här karaktärsförändringen som jag beskrev. Det är mer konflikter i kriminell miljö, det är färre familjerelaterade fall. Det är betydligt svårare att hitta gärningspersoner som inte är i den omedelbara familjen.

WILLY: Kan det här också handla om polisens effektivitet – att den inte är lika bra som tidigare? Eller handlar det bara om att det är mer kriminella miljöer och då är det mer svåruppklarat?

JONAS Ö : Förutom det, uppkläringen generellt har minskat de senaste åren och det kan också ha att göra med den här omorganisationen av polisen. Det tar lite tid innan man får upp idet gen. Ett effekt-tapp eller vad man ska kalla det.

WILLY: Betyder det att du tror att när den här nya organisationen har satt sig så kommer man närma sig, eller kanske rent av nå de tidigare siffrorna?

JONAS Ö: Jag tänker nog att den här påverkan att det är fler konflikter i kriminell miljö har en större påverkan än polisens effektivitet i sig. Tittar man på uppkläringen mellan olika typer av dödligt våld så är den mycket låg just inom de här konflikterna i den kriminella miljön.

WILLY: Så om utvecklingen som varit fortsätter kommer också uppkläringensprocenten att ligga kvar på en lägre nivå?

JONAS Ö: Det tror jag. Sen vet jag inte om jag tror att konflikter i kriminell miljö bara kan öka och öka som de har gjort den senaste tiden. Jag tänker någonstans tror jag att det finns en gräns för det.

WILLY: Men vi vet inte?

JONAS Ö: Nej, det är ren spekulation.

WILLY: Men varför tror du att den inte? Det finns en kritisk [Ohörbart] .

JONAS Ö: Ja, dels det och just det dödliga våldet i konflikter i kriminell miljö är ett ganska dåligt mått på våldsamheten i ett samhälle. Det är ändå ett ganska marginaliserat fenomen. Det är en liten grupp människor som begår den här typen av dödligt våld. Det är därför jag tänker att det inte kan fortsätta öka jämt.

WILLY: Hur stor del, ungefär, av det dödliga våldet kommer ifrån gängkriminaliteten?

JONAS Ö: En dryg fjärdedel idag då.

- WILLY: Vi kommer in lite på media sen då, för det är ändå tre fjärdedelar som inte är det. Straffen har ju förändrats också på senare år – på vilket sätt?
- JONAS Ö: De har blivit längre. Hårdare straff men av olika skäl. Dels infördes 18-års fängelse på straffskalan för mord 2009 tror jag.
- WILLY: Och tidigare var det?
- JONAS Ö: Tidigare var det 10 år. Eller livstid. Nu är det 18 år eller livstid. Det i sig har fått den genomsnittliga strafftiden att öka från 10 till drygt 15 år eller någon ting. Sedan har det införts allmänna straffskärpningsregler för grova våldsbrott och sådant. Det har hänt ganska mycket. Dels har fängelsestraffen blivit längre. Fler döms till livstid. När man tidsbegränsar livstidsstraff så har de också blivit mycket längre. Över tid. Jag tror att det är drygt 25 år idag om man tittar på de livstidsstraff som omvandlas till tidsbestämda straff. Tidigare, för 10 år sedan, så var det 20. Går man ännu längre tillbaka var det betydligt lägre så att säga.
- WILLY: Jag inser att det är ett ämne för ett helt seminarium bara den fråga jag nu tänker ställa, men jag ställer den ändå – tror du att det här har haft någon effekt på dödligt våld i Sverige? Att man ganska kraftfullt har förlängt straffen.
- JONAS Ö: Nej, det tror jag väl inte. Främst mot bakgrund av det jag beskrev. Det är ju saker som skedde innan ökningen så att säga. Så att den kriminalpolitiska diskussionen hur höga straff vi ska ha, den är inte kopplad till det dödliga våldets utveckling i sig. Det är ju saker som har genomförts medan det fortfarande minskar.
- WILLY: Törs du ändå säga någonting generellt. Det kanske inte går men att man brukar se en tydligt koppling att [Ohörbart] eller vad säger du?
- JONAS Ö: Det beror ju på. Det är klar man tar hem inkapaciteringseffekter om man blir av med folk till så långa fängelsestraff. Samtidigt ska

det ju sägas att, förutom konflikter i kriminell miljö, i annan typ av dödligt våld är det ju hyfsat ovanligt med återfall. I och med att så mycket är relationellt. Dödar man en särskild person för att man har den relationen till den personen så återfaller man inte.

WILLY: Som en liten snygg P3-övergång till nästa panelist. Vi ska komma in mer på hur media hanterar de här frågorna. Du som mediakonsument – tycker du att media ger en rättvisande bild av risken för dödligt våld och förekomsten av denna kriminalitet?

JONAS Ö: Nej, det tänker jag kanske att man inte gör. Jag tänker mig om man talar inför allmänheten så, att det faktum att kniv är den vanligaste våldsmetoden vid dödligt våld och att den vanligaste brottsplatsen är ett enskilt hem. Jag vet inte om det är den bilden man får om man bara konsumerar nyhetsreportage om dödligt våld. Det finns ju selekteringsmekanismer vad gäller nyhetsvärde och sånt men det tänker jag att vi får höra längre fram.

WILLY: Tack. Stå kvar Jonas, så bjuder jag upp nästa Jonas, som heter Jonas Andersson Schwartz, universitetslektor, medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola. Välkommen.

JONAS A: Stämmer bra det. Tack.

WILLY: Media har ett stort intresse av kriminalitet och våld. Hur ser du på denna fråga?

JONAS A: Det är inte mitt huvudsakliga forskningsintresse kan jag inleda med att tillägga. Vi gjorde en studie förra året för institutet för mediestudier och en bok som heter Sverige bilden, som finns fritt tillgänglig på nätet. Där har vi ett kapitel där vi gjorde en kvantitativ översyn över Svenska Dagbladet, DN, Expressen och Aftonbladets omfattning av rapportering om dödligt våld över tid. Då gjorde vi nedslag med fyra års mellanrum - från 2001 fram till 2017.

WILLY: Vad såg ni?

JONAS A: Vi såg en ganska jämn tendens. Då tittar vi enbart på mängden artiklar som då nämner olika typer av dödligt våld. Det är en ganska jämn frekvens, framför allt om man jämför den med det faktiska antalet brottsfall per år. Vi tänkte att det är en väldigt säker statistik som bland annat Brå och Socialstyrelsen har. Det är ju väldigt liten felmarginal i den här statistiken, på hur många som faktiskt mördas i Sverige varje år. Då har vi den som en baslinje. Det var intressant att ta reda på: finns det en samstämmighet med den faktiska mordfrekvensen kontra hur det skildras och relativt mycket så tycks det ändå vara. Men det betyder ju inte att medierna skildrar dödligt våld på ett representativt sätt, som Jonas antydde här. Det kanske vi kommer in på nu strax.

WILLY: Men det låg på ungefär samma nivå säger du. Är det en stor del av medieproduktionen som handlar om det?

JONAS A: Det kunde vi inte mäta för det är en okänd faktor, hur stor den faktiska textmängden är. Det kan vi inte riktigt veta eftersom det finns så många olika onlineupplagor och sådant idag. Så det är jättesvårt att estimeras. Men vi kunde se att det är en relativt stor likformig mängd. Det stack ut 2009 och när vi tittade närmare på materialet så är det enskilda brott som gör att statistiken i medierna dras upp. Då är det liksom sensationella fall, som till exempel Sturebymordet, när en tonåring mördar en annan tonåring. Då är vi inne på det här med medialogik. Varför det får större uppmärksamhet i media, det kan vi ju förstå.

WILLY: Är det stor skillnad mellan kvällstidningar? Vi hade DN, Svenska Dagbladet och sedan Expressen och Aftonbladet. Var det stor skillnad på dem?

JONAS A: Ja, absolut. Expressen hade mest täckning av dödligt våld, följt av Aftonbladet. Kvällstidningarna har mer medan Dagens nyheter och Svenska Dagbladet har mindre, och Svenska Dagbladet framför allt hade minst. Så har det ju alltid varit. Det har ju länge varit

kvällstidningarnas signum att ha just nyheter om spektakulära brott till exempel.

WILLY: Det kanske inte du har tittat på – jag testar att fråga dig annars får jag bolla vidare till nästa talare – ser du någon risk att det är någon form av glorifiering ibland bland till exempel gängkriminella eller andra.

JONAS A: Nej, det ser jag faktiskt inte någon risk för. Jag tror inte det. Tendensen att publicera namn och bild på förövaren har förändrats över tid. Det har ju blivit mycket mer liberalt i Sverige jämför med hur det var för 20 år sedan. Märk väl att när jag var barn på sent 80-tal, tidigt 90-tal, det var då det var som mest mord också i Sverige, rent statistiskt. Många fler än idag. Men man var mer återhållsam i att berätta om gärningsmän till exempel. Det är man ju inte idag. Men då kommer vi ner på detaljerna hur gärningsmännen skildras. Det studerade vi inte i vår studie. Men mellan tummen och pekfingeret tror jag inte man kan prata om glorifiering. Däremot finns det andra mekanismer som till exempel att appellera till någon slags vag risk eller rädsla, att människor går runt och känner sig rädda. Det tror jag medierna kan förstärka, tveklöst.

WILLY: På vilket sätt då?

JONAS A: Att man målar upp en bild att de brott som förekommer är skjutningar och så vidare. Man slår upp det ganska stor med bilder på själva brottsplatsen och så vidare. Där till en annan sak vi solklart såg var att de brottsoffer som i verkligheten är väldigt sällsynta, det vill säga barn och kvinnor, framför allt barn är väldigt sällsynt. Det får ju mycket större uppmärksamhet i massmedia när det sker. Just för att det är sensationellt.

WILLY: Då kan det ge intrycket av att det är ett större hot?

JONAS A: Absolut. Å andra sidan så var det för 20-30 år sedan också. Läste man löpsedlarna och kvällstidningarna då så var det nog ganska

lätt att få en bild att Sverige var mycket farligare än vad det faktiskt är.

WILLY: Tack Jonas. Nu ber jag Johanna Bäckström Lärneby, reporter på Aftonbladet att komma fram. Välkommen upp Johanna.

JOHANNA: Tack så mycket.

WILLY: Alla börjar på *Jo* i den här panelen. Svårt för mig, men jag ska försöka. Hur viktigt är kriminalbevakningen för en tidning som Aftonbladet?

JOHANNA: Jätteviktigt. På Aftonbladet pratar vi mest digitalt nu. Vi pratar ju väldigt sällan om papperstidningen även om vi har den fortfarande. Det är klart att det säljer men det har också varit historiskt så för en kvällstidning. Det är på samma sätt som Sporten, ett ben som vi vilar på.

WILLY: Jag har inte bett om det i förväg så det kanske du inte har men. Hur mycket mer klick blir det på det än [Ohörbart]. Kan du säga något om det?

JOHANNA: Nej. Det är lite svårt att säga. Det beror helt på, framförallt vilket brott som sker. Det beror på när det sker. Det beror på hur nyhetsflödet ser ut i övrigt. Som ett exempel, i söndags så hände det ju tre stycken skjutningar med en och en halv, två timmars mellanrum, i Stockholmstrakten och vi gjorde jättemycket journalistik på det. Både en, två och tre dagar och jag tror att det här kommer vara en följetong som vi måste rapportera om ännu mer. Det var några av våra mest lästa artiklar den dagen. Men det sorgliga är att om det sker en skjutning i förorten så får det inte så mycket uppmärksamhet längre eftersom det är så himla vanligt. Så det är ju inte så att det är så spektakulärt. Våra läsare läser mer en artikel om det sker en skjutning i centrala Göteborg till exempel eller på Södermalm i Stockholm där det är lite mer oväntat.

WILLY: Det har blivit lite *blasé*?

JOHANNA: Ja, jag jobbade som reporter på Göteborgsposten för 15 år sedan. Skedde det en skjutning då så hade vi flera uppslag i papperstidningen. Då fanns ju inte webben på samma sätt. Då hade vi flera uppslag i tidningen. Nu får samma artikel kanske en liten toppartikel på sidan tio. Det är en stor skillnad.

WILLY: Vi har ju hört här från tidigare talare att det finns en risk att man får en bild av att riskerna är större än vad de verkligen är. Resonerar ni över den effekten som er publicering kan få? Eller är det bara *det här är en stor grej, vi kör*? Tänker man någonting på andra aspekter som vi har pratat om?

JOHANNA: Inte i nyhetsläget. Våra tittare och våra läsare förväntar sig att vi nyhetsrapporterar. Det är på samma sätt var än i Sverige det händer. Händer det i förorten så förväntar sig de människor som bor där att de får en fullgod rapportering av Aftonbladet. Så det tänker vi inte på om du menar – säg i söndags till exempel, att vi skulle ha undvikit att rapportera om tre skottlossningar och skjutningar där två människor dör, inom loppet av några timmar i Stockholm. Skulle vi ha undvikit att rapportera det så att människor där inte skulle bli rädda? Det är en horribel tanke. Sådant samhälle tror jag inget av oss skulle vilja ha.

WILLY: Du håller med om att ni publicerar mer bilder på gärningsmän än tidigare?

JONAS A: Jag vet inte riktigt hur det var på Aftonbladet tidigare, men vi har som policy att när någon döms till livstids fängelse då publicerar vi i regel alltid namn och bild på den personen. Det är vår grundregel. Sen gör man alltid en avvägning. Döms någon till exempel till 18 års fängelse för mord, och så har personen ett par barn hemma, så är det en sådan aspekt som vi alltid diskuterar. Är det motiverat att publicera bilden på den här pappan, trots barnen? I vissa fall är det det, i andra fall inte. Det är svårt att säga något generellt utan man tar sådana publicistiska beslut allt eftersom.

WILLY: Är det svåra beslut?

JOHANNA: Inte alltid. Men man vrider och vänder på dem. Ibland är de jättesvåra.

WILLY: Jag kan ju inte så mycket om kriminella miljöer, men är det ändå så i vissa kretsar, att det bli någon form av heroisering? Om man visar bilder på gängkriminella förfäras säkert många av oss, men i vissa miljöer så är det inte så?

JOHANNA: Absolut! Jag håller inte med om att det inte finns en risk för glorifiering. Jag tror absolut att det finns en risk för det. Jag har ett eget exempel. Jag skrev ett ganska långt reportage för drygt ett och ett halvt år sedan i Aftonbladet, som handlade om en familj i Angered i Göteborg. De hade målats ut att vara en maffiafamilj som styr hela Angered med järnhand. Jag gjorde ett långt reportage om det, 70 000 tecken tror jag det var. Jag var hemma hos han som var överhuvud för den här familjen och slakten i Angered, och intervjuade honom. Det är klart att där finns det verkligen en risk. Ska jag publicera namn och bild? Ska jag göra det här reportaget? Jag förstår ju att jag förstärker hans makt i lokalsamhället genom att jag över huvud taget publicerar det. Då får man väga det mot allmänintresset. Är det ett allmänintresse att alla i samhället får reda på att så här går det till i Angered. Det här måste människorna där förhålla sig till och så här långt har det gått med den parallella verkligheten. När man vägde de två så var den här vågskålen mycket viktigare än vad den här var. Allmänintresset var mycket större för att visa namn och bild och beskriva hur den här familjens makt såg ut. Det var viktigare än att hans makt stärktes. Hans makt stärktes absolut, det är jag helt övertygad om men det kan i vissa fall inte hjälpas. Du måste berätta ändå.

WILLY: Där är man konsekvensneutral som vi sade på Ekot när jag jobbade där.

JOHANNA: Det är möjligt att man är det men det är viktigt att diskutera de där frågorna. Det är viktigt att man är medveten om att om jag publicerar så stärker jag den makten. Men det kan inte hjälpas, för man kan inte låta bli att berätta om parallella samhällsstrukturer ändå.

WILLY: Det här kan inte ha varit något lätt publicistiskt beslut? Eller?

JOHANNA: Det var det inte, eller vad ska jag säga. Både och. Vi diskuterade det, vred och vände på det som vi gör med alla sådana stora publiceringar och även de små publiceringarna. Man måste vara noggrann när man vet vad man publicerar och framför allt varför man publicerar det. Sedan så underlättade det ju naturligtvis att han själv var med.

WILLY: Han var medveten om att hans namn och bild skulle...?

JOHANNA: Ja, vi spelade ju in honom på tv. Så han var medveten och det var ett krav från hans sida. Han sa att *Om jag inte är med med namn och bild så vill jag inte att ni gör det här*. Sen bestämmer ju inte han det. Jag kan ju säga ändå att vi inte publicerar namn och bild på alla som vill ha namn och bild i tidningen. Det fungerar ju inte så.

WILLY: Varför tror du att han var angelägen om det? Var det för att stärka sitt skrämsekapital?

JOHANNA: Det skulle det kunna vara delvis. Jag tror att det fanns många olika anledningar till det. Det ena kan ha varit det. Det andra var nog att han var jävligt förbannad på en polischef som vittnade mot hans familj i rätten och målade ut slakten som en maffiastruktur. Han ville liksom förklara att de inte var det. Det tredje tror jag var att vi hade träffats tidigare vid något tillfälle, så vi hade en ganska bra personkemi. Han är ganska patriarkisk, och lite fåfång som ganska många är. Han tycker om att vara i blickfånget och fokus. Han kunde nog inte stå emot det.

JONAS A: Får jag göra ett litet tillägg? Så här kan det ju mycket väl vara. Du kan mycket väl ha rätt att det finns en glorifieringsmekanism här och att det ibland är så. Min poäng var snarare att det är svårt att visa det vetenskapligt. Det är svårt att mäta det. Det kan ju vara att det är så här somliga fall men på totalen kanske det inte alltid är så.

WILLY: Jonas, här, när du hör Johanna vad tänker du?

JONAS Ö: Ja alltså. Jag har lite svårt att recensera media och jag håller ju med dig att de mekanismerna ska man kanske inte så mycket synpunkter på så.

WILLY: Även om du är forskare och så där, tycker du ibland att publicering i sådana här frågor kan få negativa konsekvenser för kriminalitet och brottsutveckling?

JONAS Ö: Det kan jag definitivt tänka.

WILLY: Hur då?

JONAS Ö: Ja, men bara en sådan här sak som förorts nätverk som namnges av polis och media. De ges ett namn, och då är de någonting. Det är klart att det stärker dem i området.

WILLY: Så även du menar att deras varumärke...

JONAS Ö: Det kan jag definitivt tänka mig. Sedan är jag ingen expert så det är en killgissning men det resonemanget håller jag verkligen med om.

WILLY: Jonas därborta, vågar du killgissa också?

JONAS A: Ja, men det är precis det som media inte bör göra tror jag. Media bör nog inte killgissa för mycket och spekulera kring anledningarna till brott och utvecklingen i samhället i stort för det är det som är vanskligt. Då hamnar man lätt slirigt. Kanske krönike-formen till exempel kan vara problematisk här.

WILLY: Varför då?

JONAS A: Nej, men där man tillskriver det som sker och säger att det är en del av vålds-sprial i samhället. Då klär man det i mycket större skrud än vad det bör kläs i och den skruden bör kanske inte komma från journalistiskt håll, utan snarare från forskning. Jag är ett stort fan av rak rapportering och det tycker jag att svenska kvällstidningar är förhållandevis bra på. Jag tror att vi har mycket bättre kvällspress här än i många andra länder. Det ska vi komma ihåg också.

WILLY: Jonas, och sedan ska Johanna få...

JONAS Ö: Jag tänkte på det du sa med att det är det här sensationella som är det intressanta och att det alltid har varit så. Så är det definitivt, att det är en grundläggande mekanism för media. Men en skillnad idag mot för 20 år sedan är väl omfattningen och tillgängligheten. När jag var liten köpte mina föräldrar kvällstidningen och så läste man dem. Medan idag så kan jag ha nyhetsflash i mobilen och det är ständigt närvarande på något sätt. Det påverkar väl definitivt människor. Som ett exempel. Jag fick någon sådan här, jag tror det var Aftonbladet men jag är inte säker. Då rapporterade man om någon hade anmält att man hade hört skott på parkeringsplatsen utanför sjukhuset i Helsingborg och polis var på väg dit för att se om det hade varit så. Jag har tidigare gjort en analys på Brå där jag har analyserat fritexter i anmälningar. Det är väldigt vanligt att folk ringer in och är helt övertygade om att det har skett en skjutning. Men det är något helt annat. Det kan vara en motorcykel med ett rakt rör som misständer eller smällare eller vad som helst. I de flesta fall så är det någonting annat. Men läser man bara den här så ofta får man ju intrycket att samhället är mycket farligare idag än tidigare.

WILLY: Vad säger du om det Johanna?

JOHANNA: Jag har svårt att säga eftersom jag inte vet vad det var för nyhetsrapportering men rent generellt så ser man väldigt sällan

den typen av push-notiser som vi kallar dem. Förmodligen av den anledningen du säger att vi är väldigt medvetna om det. Så ibland slinker det igenom tydligen, om det var vi som hade gjort den. Jag har ingen aning. Vi brukar inte göra det i alla fall.

WILLY: Frågan är också Jonas, det är väl egentligen inte medias fel att det nu finns i våra mobiler och det kommer push-notiser?

JOHANNA: Man skulle ju kunna säga att det är medias förtjänst också.

JONAS Ö: Nej, men självklart. Det är teknik och sådana saker. Jag vet inte. Jag har svårt att ha synpunkter på nyhetsvärering.

WILLY: Om jag ska tolka dig. Den här nya tekniken, mer än att kvällstidningarna rapporterar möjligen, ger en överdriven bild av risker och hot?

JONAS Ö: Jo men det tror jag och det är inte bara tidningar. Ta podd. Hur många poddar handlar inte mord? Rättegångspodden, Mordpodden och Snutsnack. Hur många finns inte. Eller True Crime som område. Det är ju enormt. Nu är vi på Gotland. Bara deckarförfattare med mord på Gotland.

JONAS A: Då inser väl ändå de flesta mediekonsumenterna att det är fiktion?

JONAS Ö: Ja, självklart men det finns ett otroligt fokus...

JONAS A: Men sen glömmer vi ju nämna det spekulativa annexet till massmedia, som är den sociala mediesfären. Det brusar, sprakar och finns väldigt sliriga resonemang där ute. Som inte har några press-etiska skyldigheter därtill. Det finns ändå det press-etiska systemet som formaliserar det som.

WILLY: Och där är Johanna och Aftonbladet helt oskyldiga. Vad säger du om det du ändå hör här? Tycker du att det är rättvist att ni ändå bidrar till en bild som visar en större risk än vad verkligheten är.

JOHANNA: Nej. Jag vet inte om vi visar någon större risk än vad verkligheten är. Vi rapporterar om de nyhetshändelser som sker. Ibland gör vi

mer djupgående reportage av typen Ali Kahn-reportaget som jag gjorde i Aftonbladet och det finns flera andra. Vapensmugglingen till exempel. Vi gör en mängd olika granskningar och gräv också. Sen har vi den snabba nyhetsrapporteringen. Den kommer vi aldrig att sluta med. Där är det så att om folk blir extra rädda för att det skjuts i Blackeberg eller någonstans så må det vara hänt. Vår uppgift är att nyhetsrapportera och då gör vi det.

WILLY: Tack. Nu tänkte jag vi ska släppa in frågor. Jag såg många händer.

PUBLIK 1: Hej! Nicholas Aujalay heter jag och är vice ordförande i svensk förening för akutsjukvård och är också akutläkare på akutläkarbilen i Stockholm. Jag tänkte på dina siffror där om dödligt våld. Traumaskickvården har ju blivit bättre de senaste åren på att ta hand om de här människorna. Fler överlever, så att jämföra siffror från förr och nu kanske inte blir helt rättvist med hänsyn till sådant.

WILLY: Då menar du att det egentligen är ett mer omfattande våld men ni räddar fler?

PUBLIK 1: Ja, alltså för att döda lika många nu skulle ni behöva skjuta betydligt fler.

JONAS Ö: Jag använder mig av den så kallade sjukvårdshypotesen. Den brukar jag lyfta fram ibland. Däremot är det väldigt svårt att pröva den. Allt annat lika, så över tid självklart, skulle färre offer för dödligt våld ha hunnit under läkarvård så skulle det betyda att fler räddas, men det är inte så. Det är snarare tvärtom. Men det har inte att göra med att sjukvården blivit sämre utan det har att göra med karaktärsförändringen av det dödliga våldet.

WILLY: Du skriver inte under på tesen om jag tolkar dig rätt? Att egentligen är våldet mer omfattande men det är inte lika många döda?

JONAS Ö: Det är en populär hypotes som lyfts fram bland folk som inte riktigt tror på den minskningen från 90-talet och till idag.

WILLY: Du delar inte den bilden?

JONAS Ö: Nej, jag gör inte det. Framför allt kanske för att det är ursprungligen en amerikansk hypotes från 70-talet. Det visade sig att akutsjukvården i USA under 70-talet blev mycket bättre, därför att väldigt många läkare var i Vietnam och sydde ihop folk efter skottskador. Man gjorde mycket framsteg inom akutsjukvård vad gäller skottskador i USA på 70-talet, men från 90-talet och fram till idag. Jag vet inte riktigt hur mycket bättre svensk akutsjukvård...?

WILLY: Vi lägger ned där. Ja, tack!

PUBLIK 2: Camila Salazar, Fryshuset. Jag har jobbat med gängkriminalitet i över 20 år. Jag blir lite bekymrad över att vi missar att lyfta vissa delar här. Det ena är att, i veckan var det några skjutningar, varav en var ett barn. Apropos hur barn lyfts i media. Det lyftes inte att det var ett barn. För att vi normaliserar, det är skjutningar och ännu en till. Det var en 17-åring som blev skjuten i huvudet. Det vet vi också. Våra barn går omkring med skyddsvästar och beväpnar sig för att vi har en annan modus. För att läkare kan faktiskt hjälpa dem. Så nu skjuter vi i huvudet så att vi är säkra på att de dör. Det finns så många delar här som jag känner gör mig jätteupprörd. Det var en av våra unga som blev skjuten. De upplever att deras död gör de sig skyldiga till. För hur vi rapporterar i media och hur de lyfts. Det blir liksom siffror och statistik och det är upprörande.

WILLY: Tack.

PUBLIK 2: Vänta lite. Det sista vill jag också säga. Det sista är apropos hur de blir romantiserade eller inte i media. Så klart. Om man pratar om *dödspatrullen*. Det kan låta sjukt för alla här, men som ung, att vara en del av *dödspatrullen*. Det kan inte finnas något mer attraktivt i ett samhälle där man känner att man blir utestängd.

WILLY: Och du träffar en del sådana?

PUBLIK 2: Väldigt många.

WILLY: Vad leder det här till då?

PUBLIK 2: Det leder till att man tycker att dödspatrullen är någonting man vill vara en del av. Det leder till att det blir coolt. Vi har gått från att det var coolt att ha juveler eller visa rikedom till att det blir status hur många man har dödat. Vi har en förskjutning som är problematiks.

WILLY: Tack! Johanna?

JOHANNA: Jag håller som sagt med, som jag sa. Jag tror visst att det finns en risk att vi glorifierar och det måste man ta med i beaktandet. När det gäller den där 17-åringen så, vi vet ju offer väldigt tidigt i ett nyhetsläge på Aftonbladet. Anledningen till att vi inte skriver vilken ålder det är på offer direkt är att de anhöriga ganska ofta inte är meddelade. Så vi vill alltid försäkra oss om att de har fått reda på dödsbudet och ibland dröjer det. Det är inte så att bara för att vi inte skriver alla detaljer vi känner till så betyder det inte att vi inte bryr oss om att det är ett barn. Det finns näst intill alltid pressetiska skäl till det.

WILLY: Tack! Vi har en ny fråga där.

PUBLIK 3: Jo, mest Jonas. Jag tänkte på 1990 och fram till 2012 så sjönk ju dödligt våld. Kan du berätta vad som gjort att det har gjort det, att det sjönk?

JONAS Ö: Det här har inte jag tittat på, men det finns forskning som visar att åtminstone minskningen under 90-talet främst kan förklaras med förändringar i dryckesmönster. Vi dricker inte mindre alkohol idag än tidigare men det problematiska drickande har minskat. Istället så dricker man mer utspritt över veckan och sådana saker. Minskningen skedde i första hand just i *spontanbråk och dispyter* som kategorin kallas i den här rapporten. Vilket ofta då är alkoholrelaterat.

JONAS A: Tittar man på de finska siffrorna så blir det här ännu tydligare.

- JONAS Ö: Ja, Finland låg ju mycket högre än Sverige men de har ju haft en redig minskning. De är ju nere på vår nivå idag.
- JONAS A: Får jag tillägga en sak som jag tycker är viktig bara? Det är viktigt att skilja mellan tre olika saker här. Faktiska mord som Brå tittar på. Trygghetsundersökningar som också Brå tittar på, alltså upplevelsen av att samhället är farligt och otryggt. Samt mediareporteringen. Det är tre olika saker. Det är inget som säger att de på förhand måste hänga ihop och det finns olika undersökningar som visar olika saker. En viktigt faktiskt segregation i människors vardag. Det kan vara en viktigare faktor än vad de läser i media. Det finns amerikansk forskning som visar att om man bor i områden där det finns mycket segregation till exempel. I USA är det framför allt afroamerikaner sinsemellan och också relationerna mellan vita och afroamerikaner som kan spå på bilder av våld och brott. Ofta på ett väldigt negativt sätt. Det finns vanföreställningar ofta hos vissa grupper.
- WILLY: Varsågod. Säg gärna vad du heter också.
- PUBLIK 4: Thomas Åkerberg Jansson heter jag. Jag undrar om rubriksättningen har ändrats de sista åren? Med tanke på att det är mediakonsumtion på ett annat sätt nu. Innan läste man i tidningen. Det är klart att det var viktigt med löpsedel, att man ska få sälja tidningen. Men idag är ju tanken att man ska se att det ska vara spektakulärt. Man ska in och läsa så länge som möjligt i den artikeln som är på insidan. Jag upplever själv att rubriksättningen kanske har blivit lite aggressivare i framför allt landsortstidningar mer än i de nationella medierna.
- WILLY: Klickjakten, leder det till hårdare rubriker?
- JOHANNA: Jättesvårt att säga. Jag har absolut ingen aning. Jag tycker att kvällstidningar generellt har varit väldigt duktiga på att göra rubriker. Landsortstidningar vet jag inte riktigt. Det är klart att rubriksättare, våra redaktörer som sitter och jobbar och gör det

som ni ser när ni går in på Aftonbladet-appen – ibland gör vi misstag där. Men otroligt sällan måste jag säga. Men jag kan inte svara på om det har ändrats.

JONAS A: En sak man kan se är tydligt agendasättande tidningar, som är en form av propaganda – då tänker jag på många av de här *Samhällsnytt* och *Avpixlat* som har en politisk agenda. De sätter ju ofta medvetna rubriker där de skriver ut etnicitet med flit för att de har ett intresse av att framhålla detta. Det ser man också med brittiska tabloider som är samma skrot och korn. De säljs i butik och räknas in i det vanliga. Det är det jag menar med att det kunde varit mycket värre i Sverige. I England har du tidningar som är typ som *Avpixlat* fast i tidningskiosken. Där lägger de gärna etniska förtecken på brottslighet, i rubrik.

WILLY: Är det någon mer fråga här ute? Vi ska snart sluta. Okej, då ska vi summera. *Mina klokaste ord* i en mening till er var tror jag. Min *take* på det här. Vad nu det betyder vet jag inte själv men. Därför bollar jag över den till dig så slipper jag.

JONAS Ö: Förlåt. Jag trodde du skulle meddela mig din *take* på det här.

WILLY: Jag bara bollar över till er. Det är det som är så skönt att vara moderator. Vad tycker du? Vad ska vi som lyssnat här tänka på om det här seminariet?

JONAS Ö: Att konsumerar man bara media kanske man inte får en bild av hur det dödliga våldet ser ut. Det är väl samma sak med våldtäkter. Läser man tidningarna får man intrycket att en våldtäkt ofta är en överfallsvåldtäkt fast egentligen är det vanligaste någonting annat.

JOHANNA: Mitt medskick är att jag hoppas att ni som lyssnar på det här alltid framhåller media och fri press och hur viktigt det är för ett demokratiskt samhälle. Det är lite annat än vad vi har pratat om men jag tycker att det är väldigt viktigt. Det finns så mycket andra krafter som inte vill att vi ska klara av vårt uppdrag att granska makten och se vad som händer. Det är viktigt och jag skulle vilja

skicka med att ni tänker ett varv på det. Fortsätt diskutera de här frågorna för de är jätteviktiga. Även det vi pratade om idag naturligtvis.

WILLY: Jonas.

JONAS A: Ja, jag vill säga något snarlikt det du sade. Vi ska ändå komma ihåg att pressen har ändå en rad olika kvalitetssäkringssystem. Pressetiska regler och så vidare och har ett publicistiskt ansvar som man ändå tar. Det kanske inte tycks synas varje dag när man slår upp en tidning alla gånger men det finns där. Till skillnad från nu då många aktörer som har seglat upp på kort tid, som inte har det här ansvarstagandet. Då tänker jag på sociala medier och nya alternativa medier och så vidare.

WILLY: Tack och innan vi sätter den sista punkten ska jag bara säga att om en kvart, klockan två, har vi ett närliggande ämne: *skjutningar i kriminella miljöer – vilka skjutere och vad gör vi åt det*. Med det sagt, tack till er som kom. Tack till panelen.

SPEAKER: Du har hört ett avsnitt av *Snacka om brott special* från Brå. Inspelat i Almedalen 2019. Medverkade gjorde: Jonas Öberg, utredare på Brå, Jonas Andersson Schwartz, universitetslektor vid institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap på Södertörns högskola och Johanna Bäckström Lärneby, redaktör på Aftonbladet. Moderator var Willy Silberstein. Tack för att du lyssnade.